

állni, látszik, hogy még mindig közel egyfejnyi magasságkülönbség van közöttük, mert időközben Nafisa is tovább nőtt. A pap már a prédikáció végénél jár: József és Mária jegyességéről beszél, feléjük fordulva, láthatóan nekik címezve a szavakat. „József, Dávid fia, ne félj attól, hogy feleségül vedd Máriát, mert a benne fogant élet a Szentlélektől van.” Nafisa hasa láthatóan gömbölyödik. Fogják egymás kezét, és a színes ablaküvegen keresztül besüt a nap: előbb-utóbb tényleg tavasz lesz.

Talán csak a mi fejünkben fordul meg: ne adja az ég, de alakulhat úgy, hogy Dániából is menni kell; ma nehéz elhinni, de az sem kizárt, hogy akár Szomáliáig. Az élet, a jövő, de még a holnap is kiszámíthatatlan: még az is elképzelhető, hogy az ember túl fogja élni azt a katasztrófát, amelyet szorgos munkával önmaga idéz elő.

Parászka Boróka

Amit megérdemlünk

Antropológiai pesszimizmus vagy realizmus? Dilemmázom, hogy raktározam el Spiró György szövegét, amit az újkori diktatúrák felemelkedéséről ír a *HVG*-nek. A Trump-korszak beköszönté azokat is meglepte, akik hosszú ideje készültek az amerikai átrendezésre, és követték az egyre riasztóbb eseményeket. Az elhúzódó ukrajnai háború és mögötte a Putyin-rezsim kíméletlen kitaratása kezelhetetlen teher. A magyar kormány szolgálai kóválygása, dörgölőzése a most épülő és már bebetonozott diktatúra között semmi jót nem ígér, viszont minden reménytől, perspektívától megfoszt. Elkeserít. Mi ez az általános romlás, és hogy navigálja magát a magyar politika az új önkényuralmak terméketlen mocsarába? Miért jó ott a kormánynak – s a kormánnyal együtt az országnak –, ahol rossz?

Spiró következtetése korunk diktatúráiról és az önkényuralom kiteljesedéséről letaglózó: ezek a rendszerek sötétek, de semmiképpen sem újak. A beépülés, alárendelődés kiszámítható menetrend szerint történik. Szerencsém, hogy szerkeszthetem a cikket – szerénytelen mondat ez. Makulátlan az érvelése, minden szó tökéletesen a helyén van benne. Szerkesztői szerepem névleges. Mégis én látom először, mint „hivatásos” olvasó, én adom tovább a tördelőnek, a korrektornak. Fürdök a mondatok, a bekezdések, a teljes szöveg összetettségében. Rengeteg réteg, sok, egymást kiegészítő jelentés. Meglepődöm, hogy milyen üdítően hat rám ez az esszé, azzal együtt, hogy a szigorú látélet nem csak arról a korról szól borúsán, amiben élünk, hanem úgy általában az egymáshoz láncolt korokról – civilizációnak szoktuk becézni ezt a kaotikus rendszert.

Nem a szöveg megállapításai lelkesítenek, azok kegyetlenek, szóról szóra haladva emésztik fel mindenféle remény maradékát. Az értekezés dimenziói szédítenek meg. Most, Spiró cikkének fényében (elnézést kérek az elragadtatásért, tényleg világítóan fontos, történelmi dimenziókat láttató mondatok

vannak benne) érzem csak, mennyire nyomaszt az a nyelvbe csomagolt, gondolatfosztott világ, amiben élünk, s amibe ez a szöveg értelmezni valót, feldolgozni valót hoz.

Néhány nappal a március 15-i miniszterelnöki beszéd előtt jelenik meg Spiró, még sejtelmünk sincs, mit hoz majd az idej, ünnepi szózatnak álcázott dehumanizáló hadüzenete Orbánnak. Nem tudjuk, hogy hamarosan poloskának nevezi ellenfeleit, és leszámolást ígér. De e nélkül a miniszterelnöki beszéd nélkül is túl sok minden torlódott fel, sok minden rakódott ránk az elmúlt évek alatt. A propagandamédia primitív, uszító szalagcímei. A közösségi médiában elszabadult, önálló stílussá jegecesedett üzengetés. A vírusvideók modoros odamondásai.

A kor, amiben élünk, nem egyszerűen gyűlölködik, nem pusztán kiszól az indulatoknak, az ösztönlényeknek, hogy rövid időre érzelmeket gerjessen, egy-egy pillanatra éreztessen, milyen fenyegető lehet az elszabaduló irracionalitás. A kor, amiben élünk, kizárólagossá tette a gyűlölet nyelvét, és zsarol vele. Ma politikai sikernek számít, ha az állampolgár elveszíti morális gátjait, együttműködő készségét, kilép az állampolgári közösségből. Mindezt jutalom, elismerés jár. A köztér ma harctér, politika ürügyén gladiátorharc folyik.

Mindenhol, mindenben ott van a gyűlölet lehetősége. Vannak árnyalatok, persze. A fekete és a barna árnyalataiban élünk. Az antipátiáktól, az irigységtől, a gyanakvástól a vérszomjig terjed a skála: minden emberi viszonyt ezek az alapérzések, kapcsolatok határoznak meg. Rejtve, de inkább nyíltan, mert ma gyűlölködni nem szégyen, hanem erény. A jó polgár gyűlöli a bevándorlót, gyűlöli a távol élőt, gyűlöli a szomszédját. A gyűlölet az egyetlen kötőanyag, ami a társadalom tagjai között megmaradt. Keveredik a kimondás, az elhallgatás, a panasz, a parancs, a leleplezés és a megalázás szándéka. Semmi sem tiszta, és minden torzul ebben a furcsa akusztikájú korban, ebben az egyre ijesztőbb sötét szakadékban, amelyben mindannyian vergődünk.

Spirót olvasva jövök rá, milyen rettegéssel nyitom ki a híroldalakat, hallgatom a híreket. Milyen terhelés alatt, milyen feszültségben, félelemmel élek. Szellemi bujkálásban és állandó önvédelemmel. Az erőszak kórusának mindig valamilyen szólama talál el.

Ebben a helyzetben jön ez a felszabadító szöveg. Rendkívül pontosan vázolja fel a korszak(ok) bukásának minden okát, nem szépeleg, nem ámit. És ezzel a kijózanító őszinteséggel és pontossággal együtt adja vissza azt a méltóságot, amelytől tudatosan megfoszt a parancsszavakkal riogató, félelemkeltéssel manipuláló, percepciónk, önreflexiónk erodáló hatalom.

Észrevettük egyáltalán, hogy a méltóságunk vesz el pusztán attól, hogy szem- és fültanúi vagyunk az elnyomás működésének? Pusztán attól, hogy naponta elsétálunk a propagandaplakátok alatt? Hogy beszüremkedik az otthonainkban óvatlan pillanatokban az állami média megannyi hazugsága? Észrevettük, hogy nem tudunk mindezt ellen védekezni? És hányféle ok miatt válunk védekezésképtelenné?

Hiányzik a kortudat, az önreflexió, a méltóság mibenlétének ismerete, hiányzik a humanista és polgári készség, felkészültség. Ringathatnánk magunkat abba az illúzióba, hogy minden kiszolgáltatottságunk csupán az arányta-

lanságból, az eszköztelenségéből származik, hogy hiába kiabálnánk vissza az óriásplakátoknak, a tévé- és rádiókészülékeknek. Abban a rendszerben, amiben élünk, nincs dialógus. És nem csak azért, mert süket falak záródnak ránk szimbolikus és konkrét értelemben. Hanem azért is, mert a rezsिम nem érvel, így érvekkel cáfolni sem lehet. Arra pedig, amivel és ahogyan támad, nincs válaszuk. Mi magunk is némák vagyunk a racionális diskurzusok elbukásának és megszűnésének korában.

Spiró olvasóként szabadít fel és vezet vissza valahova, az érvelés, a dialógus világába. És ahogy szellemi horizontokat nyit messze a korlátok, kényszerek és erőszak világa fölé emelkedve, megajándékoz az önmagunkra tekintés lehetőségével is. A korrall és a rendszerrel szemben, amiben élünk, nem kényszerít bele semmiféle szerepbe, nem pozicionál, nem bélyegez meg. Nem is enged kibújni az önreflexió felelőssége alól. Mindaz, ami történik, az önkény újbóli kibontakozása, elterjedése, kíméletlenné válása – nagyon is sajátunk. Még úgy is, hogy uralkodik rajtunk, jogainkat kurtítja, megaláz. Még úgy is, hogy nyilvánvalóan és számonkérhetően áldozatai vagyunk. A rezsिम létrejöttében azonban részünk van, felelősségén osztozunk, legijesztőbb vonásainak valahogy köze van hozzánk. Nem a képére formál, nem átgyúr: valami olyasmiből építkezik ez a rettenet, amit mindannyian hordozunk magunkban. Részesei vagyunk annak, amitől szenvedünk, amit eltolnánk magunktól.

Antropológiai szükségszerűség? Valami ilyesmit állít az esszé, ami lenyűgözött, és furcsamód pont az alapállításával vitatkozom. Talán valami régi, óvatlanságból bennem maradt felvilágosodás korabeli, atavisztikus reflex, a tabula rasához való ragaszkodás. Ahogy nem szükségszerű antropológiailag a diktatúra kialakulása, úgy semmiféle garancia sincs más, méltányos rendszerek – demokráciák? – létrejöttére sem. A folyamatos bukás veszélyével és önnön felszabadításunk állandó lehetőségével élünk.

Két héttel Spiró esszéje után kézhez kapom Schein Gábor vitairatát, immár túl a miniszterelnöki beszéden. Újabb bizonyíték arra, hogy az alapos vita és a körültekintő, érzékeny dialógusok kora, a párbeszéd társadalmának esélye nem múlt el, sőt még csak most várat magára. (Lelkiismeret-furdalásom van. A szerzők, a gondolatok itt vannak körülöttünk, velük élünk, többet kellene tegyek azért én is, szerkesztőként, hogy hasonló vitairatok eljussanak az olvasókhoz. Többet kellene tenni a *Mozgóért* is, leküzdeni az állandó görcsöt, hogy csak akkor foglalkozunk vele, ha igazán van rá idő. Hagyom, hogy sodorjanak a napi penzumok, a futószalagon folyó gyártás, miközben egzisztenciális tétje van a szellemi köz- és önfelszabadításnak.)

Schein tétele rezonál Spiróéra. Az a politikai züllés, ami Magyarországon van, nem lokális enyészet, pitiáner bűncselekmények sorozata. Hanem – érvel Schein – a nagy válság szimptomája. A felvilágosodás igen kései, perifériális kudarc. Ránk is, lokálisan és globálisan is igaz, hogy hiányzik az univerzalizmus tudata vagy fogalma. Az eddigi kísérletek elégtelennek bizonyultak, vagy korszerűtlenné váltak.

És ha mindez nem hiányzik, kéznél van? Csak kéz nincs, ami nyúlna érte, és száj, ami szólna róla?

E szövegek szerkesztése közben mindenféle csetepatéba bonyolódom. Átadták a Radnóti Miklós antirasszista díjat az idén is. Mióta élek, nem emlékszem arra, hogy ennyire elhomályosult volna, mit is jelent a rasszizmus és mit az antirasszista küzdelem. A Radnóti-díjat az egyik idei díjazott furcsa köszönőbeszéddel nyugtázta: „Glatter Miklóst nem mentette meg a haláltól, hogy Radnótira változtatta a nevét. Neki és másoknak is sokkal többet kellett volna tenni.” Elképedek, hogy sülyedhetett el ennyire a tény, miért-hogyan harcolt Radnóti a névváltoztatásért, és mennyire érzéketlen mellőzése utolsó akaratának, hogy nem választott nevén, hanem Glatterként hivatkozik rá a köszönetet mondó. Hosszú szöveget írok ennek történetéről, futamokat eresztetek meg a szabad identitásválasztásról, arról, hogy nem lehet a magyar zsidóság önvédelmi készségét számonkérni a holokauszt után nyolcvan évvel. És közben súlyos kételyeim vannak, kell-e ez? Nem volna jobb elhallgatni, miféle anomáliákkal járt az ide Radnóti-díj átadása a sok-sok egyéb anomália mellett? Globális összeomlás a küszöbön, és én a filológiai pontossággal küzdök az emberi méltóságért? Hol az eszem?

Tán mégsem a nagy narratívák újraszabására van szükség. Hanem erre az aprólékos, személyes munkára. A legközelebb lévő bajok leggyorsabb rendbetételére. Az egyéni, kis gesztusok fáradhatatlan, szünet nélküli gyakorlására. A kis méltánytalanságok helyrehozására – sorozatban, morális félrenézés és kompromisszumok nélkül.

Az ember minden és semmi. Azok vagyunk, amivé egymást és önmagunkat tesszük. Végtelen kudarc és végtelen lehetőség. Diktatúra vagy demokrácia. Szocializmus vagy barbárság. Naponta döntünk mind, és minden döntésünknek nyoma és következménye van. 2025 tavaszán ott tartunk, ahol megérdemeljük.

Kiss Judit Ágnes

Mi kell a gyerekeknek?

Bódis Kriszta 2006-ban írt egy mesét. Nem gyerekeknek szóló folyóiratba vagy antológiába, hanem az *Élet és Irodalomba*. Később a szöveg megjelent az *Irodalmi Centrifuga* blogon is. A blog sem gyerekek számára készült. A mese nem minden esetben szól gyerekeknek. Ebben az esetben sem. Ez a rövid írás mégis alkalmas volt arra, hogy a szerzője ellen hadjáratot indítsanak vele. Azt sugallva, hogy a cím, *Csipke Józsika* egy szerencsétlen átoperáltatott transzgender főhős, akinek a léte alkalmas bármilyen korú és nemű gyerek veszélyeztetésére.

Bódis Krisztát mindenki ismeri, akit a gyerekek sorsa valóban érdekel. Akinek az esélyegyenlőség több, mint szólam. A Van Helyed Alapítvány olyan rendszert épített fel a mélyszegénységben élő gyerekek számára, amely példátlan módszerében is, sikerrátájában is. Amely a gyerekeket a családjaikkal közös egységnek tekinti, és a művészet eszközt az első pillanattól a kezükbe adva kínál számukra „kényszerpálya helyett életpályát”.